Gondolatok a termőföldről

KALMÁR SÁNDOR

Kulcsszavak: föld, gazdálkodó, gazdaság, társadalom, jog.

ÖSSZEFOGLALÓ MEGÁLLAPÍTÁSOK, KÖVETKEZTETÉSEK, JAVASLATOK

A föld a mezőgazdasági termelés alapja, annak legstabilabb tényezője. A vitathatatlan tényekből következik, hogy az általános vélekedés szerint a föld ügye elsősorban a mezőgazdaság számára fontos, érdekes téma. Ezzel együtt naponta tapasztalható, hogy a földügy a parlamenti – magyar és EU – csatározások gyakori témája (Ausztria – Magyarország – Európai Bizottság). Mindez azt bizonyítja, hogy a földügy korántsem csak a mezőgazdaság ügye, sokkal szélesebb, átfogóbb gazdasági, politikai, jogi kérdés.

A földdel kapcsolatos viták annak természetéből adódnak, ugyanis például amíg a föld a mezőgazdaság számára alapvető termelőeszköz, az ország számára annak területét, az országhatárt jelöli ki. Földre mindenkinek szüksége van, hiszen életében lakhelyet, életteret biztosít. Az ipari és sportlétesítmények, szolgáltatások ugyancsak a földhöz kötöttek. Megállapítható, hogy minden ember, minden nemzetgazdasági ágazat valamilyen formában kötődik a földhöz, annak rendezett vagy rendezetlen viszonyai mindenhol éreztetik kedvező vagy kedvezőtlen hatásukat.

A földdel kapcsolatban leginkább stabil tényezőnek nevezhető annak mérete, minősítése, minősége, míg a művelés módja, az elért hozamok, a föld feltételezett vagy valós értéke inkább függ a művelő embertől, a gazdától. A piac az árakon keresztül alapvetően befolyásolja az elérhető jövedelmet, ezzel együtt a földdel kapcsolatos döntéseket. Végezetül nem szabad elfelejteni a mindenkori társadalom szerepét, ahol a közgazdasági szabályzók és a jogszabályok lépnek elő determináló faktorként.

Fentiekből következik, hogy a politika és a mezőgazdaság, azon belül a földkérdés mindig is szerves kapcsolatban állt egymással, csupán a hangsúlyok változtak, tolódtak el a társadalom történelmi igényei szerint.

BEVEZETÉS

A tények talaján maradva érdemes átnézni, hogy Magyarországon a II. világháborút követőn milyen alapvető, a földet érintő változások zajlottak le. Az *államosítás* jegyében először 1945–48 között az 1000, majd a 200, végül a 100 kataszteri hold feletti (575,5; 115,0; illetve 57,5 ha) birtokosoktól vették el a földet, amely a művelt terület 34,8%-át (3,2 millió ha) érintette. Az elvett területekből mintegy 650 ezer földnélküli személy kapott átlagosan 3 ha körüli földet, a többit az állami gazdaságok kapták meg.

A szinte a nulláról induló parasztgazdaságok emberfeletti munkával kezdtek megerősödni, fejlődni, mire 1959–60-ban a *kollektivizálás* jegyében gyakorlatilag elvették tőlük az összes földet, állataikat, a felszerelést. Papíron persze ők maradtak a tulajdonosok, de érdemi beleszólásuk nem volt a földügyekbe. A kezdeti nehézségek után a szövetkezetek – akiknek a kezelésében volt a föld – megerősödtek, korszerű technológiákat alkalmaztak, a világ élvonalába hozták a magyar mezőgazdaságot. Az 1980-as években járta az a mondás, hogy ha egy gazda egy hektáron 10 tonna alatti

termést ér el kukoricából, akkor az hagyjon fel a termeléssel, mert nem ért hozzá (2012-ben 4,0; 2013-ban 5,3 tonna volt az átlagtermés Magyarországon).

Magyarország 1989–90-ben rendszert váltott, *a privatizáció* jegyében törvényileg megszüntették a termelőszövetkezeteket, megindult a kárpótlás, amelynek során mintegy 2,5 millió ember 4,5 millió ha (átlag 1,8 ha/fő) földhöz jutott.

Alig 45 év alatt három alapvetően ellentétes irányú földmozgás zajlott le, hiszen '45-ben a nagybirtokokból kisbirtokok, '59–60-ban a kicsikből nagyok, majd '89–90-ben a nagyokból újra kicsik lettek.

A három gyökeresen ellentétes tendenciának azért vannak azonos vonásai

1. mindegyik váltás politikai indíttatású, semmi köze nincsen az ésszerűséghez, a szerves fejlődéshez;

2. mindegyik váltást „erőből" oldották meg, az érintettek véleményének teljes kizárásával;

3. mindegyik váltás teljes eszköz-, érdekeltség- és művelésimód-váltással járt, szinte mindent újra elölről kellett kezdeni;

4. az erőszakos váltásokat mindig követte egy szerves, sajnos rövid idejű fejlődés.

A három nagy váltás gazdasági következményeit szinte lehetetlen felbecsülni, gondoljunk csak arra, hogy '59–60-ban durván kétmillió szarvasmarha volt hazánkban. Ennyi férőhely maradt üresen a volt gazdáknál, és ennyi újat kellett építeni a szövetkezetekben. Ez a mértéktelen pazarlás értelemszerűen jelentkezett az összes erő- és munkagép, épületek, berendezések területén is. Persze mindezt állami támogatásokkal a gazdálkodók szintjén részben lehetett kompenzálni, de társadalmi szinten ez egyértelmű veszteséget, visszalépést jelentett.

A hazai gyakorlat gyökeres ellentétét mutatja a fejlett világ, ahol a mezőgazdaság, ezen belül a földkérdés lassan, fokozatosan érte el a mai szintjét. A hőn áhított európai modell – a kis és közepes magángazdaságokra épülő integrált (szövetkezeti és társasági) termelés több száz év alatt, gyakorlatilag a feudalizmus megszűnése óta folyamatosan fejlődik.

A FÖLD SZEREPE A MEZŐGAZDASÁGI GAZDÁLKODÓK SZEMSZÖGÉBŐL

Különösebb indoklás nélkül teljesen egyértelmű, hogy jelenleg a föld a mezőgazdasági termelés alapja, és még hosszú ideig az is lesz. A legtöbb ember tudatában ez így él, nem véletlenül kapcsolják a földkérdést automatikusan a mezőgazdasághoz.

A mezőgazdaságban élők, a gazdálkodók szemszögéből árnyaltabban jelenik meg a kérdés, hisz *a föld gazdasági értéke több tényező együttes hatására jelenik meg*. A legegyszerűbb mérőszám a *terület nagysága* hektárban és négyzetméterben kifejezve. Az abszolút számok mindenképpen kifejezik egy adott gazdaság nagyságát, annak határát, de nem utalnak a gazdasági teljesítőképességre. Könnyű belátni, hogy két azonos nagyságú, mondjuk 100 ha-os gazdaság teljesítménye teljesen eltérő, ha az egyiken szántóföldi művelés, a másikon gyepgazdálkodás folyik.

A különféle művelési ágakat közös nevezőre lehet hozni a *szántóegységgel*, amely egy ha szárazművelésű szántóhoz, annak gazdasági teljesítményéhez hasonlítja a többi művelési ágat. Ezek szerint egy ha kert és gyümölcsös 4, a szőlő 5, a gyep 0,1-0,5 (intenzitástól függő) szántóegységgel ér fel (*Nábrádi et al., 2008*). Ennek tükrében egy 25 hektáros gyümölcsös gazdasági értéke eléri, sőt meg is haladhatja a 100 ha szántó értékét. Ez annyit jelent, hogy az abszolút méretek helyett sokkal többet mutat a szántóegységben kifejezett méret, amely az intenzitás szintjére (élő és tárgyiasult munkaráfordítások, termelési érték, jövedelem stb.) is utal. Meggyőződésem, hogy a magyar termőföld növelésének lehetséges útja sokkal inkább az intenzitá-

si szint (művelésiág-váltás) növelésében, semmint az abszolút határok növelésében rejlik. Mindez különösen fontos annak fényében, hogy a területhasznosítás módja leginkább *a gazdálkodó ember döntésétől függ* (néhány abszolút korlát – pl. talajminőség – figyelembevételével).

Az intenzív művelési ágak – kert, szőlő, gyümölcsös – a termelőképesség növelése mellett jelentős munkaerő-foglalkoztatást is biztosítanak, ami Magyarország jelenlegi viszonyai között szintén nem elhanyagolható lehetőség. A gyakorlat sajnos ellentétes tendenciát mutat, vagyis a rendszerváltás óta pontosan ezen intenzív művelési ágak szorultak vissza. Például míg 1985-ben mintegy 339 ezer ha kert, 104 ezer ha gyümölcsös és 154 ezer ha szőlő volt, addig 2012-ben e területek 81; 93; 82 ezer ha-ra csökkentek (*Magyarország földterülete művelési ágak szerint, 2013*). A 341 ezer ha abszolút csökkenés szántóegységben 1436 ezer hektárnak felel meg, vagyis gyakorlatilag egy régiónyi (Dél-Dunántúl 1353 ezer ha) terület termőképessége tűnt el. A *Tessedik Sámuel, Nagyatádi Szabó István, Erdei Ferenc* által megálmodott „Kert-Magyarország" ideája mind távolabbi dolognak tűnik!

A *földnek* a területe mellett *minősítése* van, mely az „aranykoronában" (AK) jut kifejezésre. A mérőszámot 1875-ben, *a föld* akkori *jövedelemtermelő képessége alapján,* az akkori pénznemben, főleg osztrák szakemberek állapították meg (*Aranykorona, 2014*). Az 1970-es években hazánkban is kialakítottak egy 100-as skálán mozgó termőhelyi értékszámot (TÉ), hasonlóan a mai nyugat-európai mérőszámhoz, ezt azonban a Magyar Földhivatal elvetette, nem vette át, maradt az 1875-ben megállapított AK. Ez a minősítés jelenik meg a földet nyilván tartó tulajdoni lapokon. Az AK elavultsága ellenére ma is elfogadott mérőszám a földek minősítésében, a földárak, bérleti díjak egyik formáló eleme. Létezik kezdeményezés és kialakult egy új, komplex módszer – D-m-eter – is a föld minősítésére, ezt azonban a gyakorlat és a hivatal még mindig nem vette át (*The Allen Face Companies*). A földek minősítése tehát azok valamikori jövedelemtermelő képességéhez kötött, hivatal által megállapított és nyilván tartott, ugyanakkor mára eléggé elavult mérőszámnak tekinthető.

Teljesen más kérdés a *földek minősége*, ami azok kémiai, biológiai, fizikai tulajdonságaival, fekvésével magyarázható és mérhető. A minőség tehát *egyrészt eredendő adottság kérdése, másrészt viszont nagyban befolyásolható emberi tevékenységgel.* A savanyú talajok meszezése, a szakszerű talajművelés, alagcsövezés, okszerű szerves és műtrágyázás jelentősen növeli a földek minőségét (művelhetőségét, víz- és tápanyag-gazdálkodását) vagy ezek hiányában rombolja azt. A gazda számára a minőség alapvetően a termelési ráfordítások, költségek, valamint az elérhető hozamok szempontjából fontos, mivel azok szoros, közvetlen kapcsolatban állnak. Úgy is lehet fogalmazni, hogy a gazda számára a minőség fontosabb, mint a minősítés. Ebből a szempontból a gazdák szerepe, jelentősége emelhető ki, mivel a minőségre közvetlen ráhatásuk van.

Jelen viszonyok között *a földnek* kialakult *ára van*, mely a kezdeti (1990–93) földárverezések (I-II-III-as) néhány tízezres összegétől ma már több százezres, milliós összegeket jelent. Az árral kapcsolatban alapvetően tudomásul kell venni, hogy *a piac határozza meg,* vagyis a kereslet és a kínálat függvényében nő vagy csökken. Hazánkban 1990-től határozott áremelkedés figyelhető meg, és nagyon valószínű, hogy ez a tendencia folytatódik majd.

A földárak alakításában természetesen induló tételként szerepel azok AK-értéke, minősége, de tudomásul kell venni, hogy a közgazdasági környezetnek nagyobb a szerepe. Így a földek településtől való távolsága, infrastruktúra (út, víz, villany), a megye, a régió, sőt az ország stabilitása,

gazdasági fejlettsége még azonos minőségű földek esetében is többszörös árkülönbséget eredményez. Így fordulhat elő például, hogy *egy ha közepes – 20 AK-s – szántó ára* a Nyírségben 300-400 ezer Ft, Somogyban 800-1000, Nyugat-Magyarországon 1200-1500 ezer Ft. Az országok között még nagyobb különbségek találhatók, például Hollandiában 42 ezer, Dániában 25 ezer, Ausztriában 12 ezer, Angliában 10 ezer, Németországban 9 ezer, Szlovákiában 3,5 ezer, Romániában 2,5 ezer euró átlagosan egy ha föld ára (*www.foldbroker.hu, 2013*).

A magyarországi földárak nagyságrendekkel elmaradnak a nyugati országokétól, és nem is várható, hogy ugrásszerű lesz az árnövekedés. Az európai földárak nagy szóródása arról tanúskodik, hogy a kiegyenlítődés nem jellemző, minden ország igyekszik óvni a saját földterületét, különféle fékekkel (iskolai végzettség, helyben lakás, helyi bizottságok engedélye, közös költségekhez hozzájárulás stb.) elérik, hogy az elvileg szabad földvásárlás a gyakorlatban nem jellemző. A lényegesen eltérő földárakban viszont markánsan megjelenik a bőség és hiány, valamint az ország stabilitása. Nagyon valószínű, hazánkban is hasonló tendenciákkal indokolt számolni.

A föld ára az eladó és vevő között alakul ki kölcsönös megegyezés alapján. A hazai, még inkább az európai földárak szélsőséges értékei arról tanúskodnak, hogy az ármegállapodás fókuszában eléggé eltérő megfontolások, érvek állnak. A legegyszerűbb módszer a környéken kialakult *piaci átlagárakból* indul ki, ehhez viszonyítja a konkrét földterület árát. Egy másik módszer a *pénzügyi megvalósíthatóságból* indul ki, ugyanis még az azonos ár is teljesen más feladatot jelent, ha azt azonnal készpénzben kell kifizetni, esetleg részletekben több év alatt, esetleg támogatásból vagy hitelből. Sok esetben ez teszi érthetővé a magasabb ár elérését, ha a fizetési körülmények kedvezőbbek.

Leginkább jövőbe mutató ármegállapítás az, amikor a vevő a *későbbi jövedelmezőséget* veszi alapul. Ebben már benne van a vevő szakmai tudása (mire, hogyan használja a földet), ismeretségi tőkéje (önkormányzati döntések, területfejlesztés stb.). A legmagasabb árak mögött szinte mindig ilyen megfontolások állnak.

Lényeges mérlegelési szempont egy *adott térség hosszú távú stabilitása,* kiszámíthatósága. A háborúval, belviszállyal küzdő térségekben, országokban még nyomott áron sem kell a föld. Létezik még egy szempont, amely már nem is mérlegel, a *szubjektumhoz kötődik,* és úgy érvel, hogy „csak". Ez az ősi föld, mely nem eladó, bármennyit is ígérnek érte. Ezzel nem lehet mit kezdeni, ez útjában áll minden racionális döntésnek. Nagyon sok pénzzel, a normál ár többszörösével persze meg lehet változtatni e véleményt, de ez messze túlmegy a racionális földvásárláson. A saját praxisomban egyszer találkoztam ilyen adásvétellel, mikor az 5 millióra becsült „nem eladó" telek 50 millióért mégiscsak gazdát cserélt. Itt viszont a másik, a vevő oldalán volt a „csak".

Az értéktörvény szerint az ár az érték körül ingadozik, tehát ha *a földnek* van ára, akkor *értékének is kell lennie*. Amennyire az ár pénzben kifejezhető, az érték már kevésbé, sokkal inkább a körülményekhez, a személyhez kötődik. Maga az érték is teljesen szubjektív, hisz ami az egyik ember számára érték (pl. szép táj, nyugodt környezet, csordogáló patak stb.), a másik számára nem vagy alig jelent valamit. A gazda számára a termőföld értéke a megélhetéshez kapcsolódik, azt kell szolgálnia. Ebben természetesen szerepe van a föld minőségének, elhelyezkedésének, a politikai megfontolásokat közvetítő közgazdasági szabályozóknak (árak, támogatások, elvonások, hitelek). Nyugodtan kijelenthető, hogy *a föld értékét sokkal inkább meghatározza a közgazdasági környezet,* mint maga a föld. Magyarországon is követhető a támogatások növe-

kedésének egyértelmű érték-, majd ezt követő árnövelő hatása.

A napi sajtó gyakran foglalkozik a földalapú *támogatásokkal,* leggyakrabban irigykedő hangnemben tárgyalja, hogy ki mennyi támogatást kapott, a közvélemény szerint ingyen. Arról már kevesebb szó esik, hogy a földdel kapcsolatban *költségek is felmerülnek*, amit a gazdának vagy a használónak kell fizetnie. Először is, ha nincs földünk, *vásárolni kell,* aminek költsége ma már milliós nagyságrendű hektáronként. Ha megvettük a földet, *átírási illetéket,* ha nem egyenes ágon örököljük, *örökösödési illetéket* fizetünk. A bérelt föld után *bérleti díjat* (40-60 ezer Ft/ha) fizetünk. A termelés folyamán *termelési költségünk* merül fel, mely egy egyszerű gabonatermelés során is 100-150 ezer Ft/ha, de az intenzívebb kultúráknál milliós nagyságrendű (gyümölcsös, szőlő 1-2 millió Ft/ha/év). Ha a termőföldet más célra hasznosítjuk, *földvédelmi járulékot* kell fizetni, mely például 5 AK felett az AK érték 16 000-szerese forintban, vagyis egy 20 AK-s – átlagos minőségű szántó – után 320 000 Ft. Ha a földhasználó nem biztosítja a talaj védelmét, *talajvédelmi bírságot* fizet. Aki a termőföld hasznosításával kapcsolatos kötelezettségét megszegi, *földvédelmi bírságot* köteles fizetni (AK-érték ezerszerese forintban). Mindezeken felül, ha nem műveljük a földet, a *kultúrállapotban tartás* is költséggel jár (20-30 000 Ft/ha), vagy ha gyomfertőzés (parlagfű) lép fel, *külön bírságot* kell fizetni.

A fenti költségek a legáltalánosabbakat tartalmazzák, de így is látható, hogy a tízezres nagyságrendű (uniós, állami) támogatásokkal szemben százezres költségek merülnek fel, melyet a tulajdonosnak vagy a használónak kell fizetnie. Mindezt úgy, hogy amíg a költségek mindig biztosak és előre kell fizetni, az elérhető hozam és annak az ára mindig bizonytalan. A fentiek tükrében talán érthető, hogy miért hiúsult és hiúsul meg oly sok gazdává válás gondolata, miért szükségesek a támogatások.

A FÖLDKÉRDÉS TÁGABB ÉRTELEMBEN

Az előzőekben a földet mint a mezőgazdaság legfontosabb termelőeszközét elemeztük. A továbbiakban célszerű áttekinteni a föld társadalomban betöltött szerepét, mivel az áttételesen, de határozottan befolyásolja földviszonyainkat. E megközelítésben talán legfontosabb tulajdonsága a földnek, hogy ez jelöli ki *az ország területét,* annak határait. Magyarország már többször – sajnos szenvedő – alanya volt az országhatárok megváltoztatásának, ami mögött szinte mindig háborúk, erőszakos területfoglalások, nemzetközi diplomáciai csatározások álltak. A lényeg azonban, hogy Magyarország területe az idők folyamán nem nőtt, hanem csökkent. Így érte el a mai 9,3 millió hektárt, melynek abszolút növelésére reális esély nincsen, viszont az intenzív művelési ágak – kert, szőlő, gyümölcs – részarányának növelésével milliós nagyságrendű termelőképesség- (szántóegység-)növelés érhető el.

Az ország után a föld annak minden lakosa számára létkérdés, hisz egyrészt *lakhelyként* szolgál lakótelkek formájában, másrészt *nyughelyet* jelent a földi élet után. Aki vásárolt már lakótelket vagy sírhelyet, az pontosan tudja, hogy a mezőgazdasági földárak több száz- vagy ezerszereséért lehet ezekhez hozzájutni. Ugyancsak jelentős földterületet igényel az emberek *élettere* – sportpályák, parkok, rekreációs központok stb. –, ami a fejlett, fejlődő országokban mind markánsabb igénnyel lép fel. A részletek elemzése nélkül két alapvető tendenciával kell számolni:

1. az emberek földigénye alapvetően a termőterületek rovására nő;

2. a növekvő társadalmi, lakossági földigény árfelhajtó hatása a mezőgazdaságban is megjelenik.

A pénzvilág földhöz kötődése több szálon jelenik meg, és mind nagyobb befolyással bír a földügyekre. Talán a

legegyszerűbb kapcsolat abban jelenik meg, hogy a bankok a földet elfogadják *hitelfedezetnek*. Az egész fejlett világra jellemző, hogy a mezőgazdasági termelők számára a föld a legkézenfekvőbb hitelfedezet. Magyarországon hasonló elgondolásból jött létre a Földjelzálog és Hitelbank, amely a nevében egyértelműen erre utal, a gyakorlata viszont némiképp más. A föld ugyancsak lehetséges alanya a *pénzügyi manipulációknak,* melyre ugyancsak bőven találunk példát. A rendszerváltást követő kárpótlási jegyekkel történő földárverések során bizony megjelent a manipulatív tőke, mely simán *pénzügyi befektetésnek* szánta a földet. A manipuláció kisebb mértékben, de ma is jelen van a mezőgazdasági területek vásárlása, közmű építése, majd az induló ár többszöröséért, lakó- vagy üdülőtelekként történő értékesítése során.

A föld ugyancsak betöltheti a *tartalék,* a *vagyonképzés szerepét,* szélsőséges esetekben a *gyanús pénzek tisztára mosásának eszköze.* Dél-Amerika és bizony Magyarország több birtoka származik eme kétes – drog, olajszőkítés stb. – pénzekből. Mindezzel együtt elmondható, hogy

– a pénzvilág kiemelt figyelmet szentel a földnek;

– ennek során számos más nemzetgazdasági ágazat, tevékenység pénze landol a földtulajdonban;

– a pénzbőség lehetővé teszi a korszerű gépek vásárlását, minőségi tenyész- és szaporítóanyag beszerzését, modern technológiák megvalósítását;

– a pénzvilág képes jó irányú fejlődést generálni a mezőgazdaságban is.

Hazai viszonylatban talán a *Bonafarm* cégcsoport tevékenysége a legjobb példa erre, ahol tökéletes egységben zajlik a földeken történő búza és kukorica termesztése, a sertéshizlalás és feldolgozás (*www.bonafarm.hu*). Olyan vertikális integrációt valósít meg a cég, melyre eddig nem volt képes a magyar gazdatársadalom. Szerencsére a folyamatot többen kezdik felismerni és követni.

A föld rendkívül változatos és alapvető szerepét a *politika* is felismerte és használta, használja mindenkori céljai elérésében. E befolyásoló tényezőről lehet vitatkozni, de nem érdemes, hisz a mindenkori politikai hatalom a törvényalkotáson keresztül „erőből" éri el céljait. A szakirodalom állandóan visszatérő témái kapcsolódnak a földhöz, a gazdálkodási formákhoz, a méretekhez, hatékonysághoz, a mezőgazdaság szerepéhez (*Szabó G., 2011; Harangi-Rákos, 2013; Alvincz, 2011; Kapronczai, 2011; Harangi-Rákos et al., 2013*). Legtalálóbban talán *Csáki Csaba (2012)* fogalmazta meg a modern kor igényeit a mezőgazdasággal kapcsolatban: „A mezőgazdasági termelők, a gazdaságok sokszínűsége jellemző a világ szinte valamennyi országára. Évek óta folyik a kisüzem-nagyüzem vita, ami gyakran politikai szintérre terelődik. Hatékony mezőgazdasági termelés különböző méretekben folytatható. A kisüzemnek és a nagyüzemnek egyaránt lehetnek előnyei meghatározott körülmények és emberi feltételek között. Ezért a jövő kihívásaira való felkészülés a gazdaságok sokszínűségének elfogadását igényli az agrárpolitikában."

A politika és a mezőgazdaság, földkérdés mindig szerves kapcsolatban állt egymással, csupán a hangsúlyok változtak, tolódtak el a társadalom igényei szerint. A középkor feudalizmusában a föld egyértelműen a hatalom jelképe, hordozója volt, nem véletlenül születtek a haditetteken, egyházi és udvari szolgálatokon alapuló, azokra épülő hatalmas földbirtokok. Az újkorban, az ipari termelés térhódításával a föld, a mezőgazdaság stratégiai jellege megmaradt, de a döntő tényezőből alapkérdés – élelmiszer-ellátás – lett. A fejlett országok – EU és a világ – mai gyakorlatában ezért nem jellemző a rövid időszakra szóló gyökeres politikai beavatkozás. A hazai mindenkori politika ugyancsak kihasználja a földkérdést saját céljai elérésében.

A fejlett országok politikusai figyelnek a gazdák érdekeire, hisz az élelmiszer-ellátás mellett fontos szerepet játszanak a vidék kultúrállapotban tartásában, és még mindig számottevő szavazóbázist képeznek. Hazánkban a gazdák figyelnek a politikusokra, mivel ez az alapja a földbirtokok kialakításának (tulajdon, haszonbérlet), a kedvező támogatási és hitelpolitikának, adózásnak.

FORRÁSMUNKÁK JEGYZÉKE

(1) A magyar élelmiszer-gazdaság 2011. évi helyzete. Gazdálkodás, 2012. 4. sz., 305-382. pp. – (2) Alvincz J. (2011): Válaszúton a kormányzati agrárpolitika. Gazdálkodás, 7. sz., 668-679. pp. – (3) Aranykorona. Online. http://hu.wikipedia.org/wiki/Aranykorona – (4) Bonafarm csoport. Online. www.bonafarm.hu – (5) Csáki Cs. (2012): Merre tart a világ mezőgazdasága? Gazdálkodás, 2. sz., 103-117. pp. – (6) Harangi-Rákos M. – Szabó G. – Popp J. (2013): Az egyéni és társas gazdaságok gazdasági szerepének főbb jellemzői a magyar mezőgazdaságban. Gazdálkodás, 6. sz., 532-543. pp. – (7) Harangi-Rákos M. (2013): Gazdaságszerkezet alakulása az EU-ban, különös tekintettel Magyarországra. Gazdálkodás, 2. sz., 113-127. pp. – (8) Kapronczai I. (2011): A magyar agrárgazdaság napjainkban. Gazdálkodás, 7. sz., 615-628. pp. – (9) KSH: Magyarország földterülete művelési ágak szerint, 1853–2013. Online. https://www.ksh.hu/docs/hun/agrar/html/tabl1_3_1.html – (10) Nábrádi A. – Pupos T. – Takácsné György K. (2008): Üzemtan. I. kötet. Szaktudás Kiadó Ház, Budapest – (11) Szabó G. G. (2011): Szövetkezetek az élelmiszer-gazdaságban. Agroinform Kiadó, Budapest – (12) The Allen Face Companies: D-Meter Floor Profiler vs the Dipstick®. Online. www.allenface.com/DMeter-vs-Dipstick.html – (13) www.foldbroker.hu

REVISITING THE ISSUE OF LAND

By: Kalmár, Sándor

Keywords: land, farmer, economy, society, jury.

It is quite clear that the land is the basis of agricultural production, its most stable factor. Given this fact, the question of land is interesting and important for agriculture. Together with this opinion, the land question comes up every day, furthermore in parliament discussion (Austria – Hungary – European Commission 2013/14). All this means that land is not only an issue for agriculture, but this is a complex, general economic, political and juristic issue. The land disputes come from its nature, because on one the hand land is a basic necessity of agriculture, on the other side it marks the country's territory, the border. Every inhabitant needs land, because it provides dwelling and living space, furthermore, after life a burial space. Sport, industry and service activity are all connected to the land. It can be shown that all inhabitants and industry – in different ways – are connected to the land. The right land situation or its missing influences for everybody and everywhere, and gives favourable or not favourable impacts. Regarding land, the most stable factors are its scale, classification and quality, but the cultivation mode, the outputs and the land value more depend on humankind, i.e. farmers. The market plays a decisive role - through prices - in profit and profitability. Finally we have the role of society, where the economic regulations (tax, support, credit) and judicial background (ownership, lease) are the determining factors. As a result, politics and agriculture, and within them the question of land, have always been in organic connection, only the accent has changed depending on historical demands.